

Egy közép-európai családrege

Ferenczy Károly gyűjteményes kiállítása

Ferenczy Károly születése másfél százados jubileuma alkalmából közel százötven festmény és feleanynyi grafika, valamint ötven különféle dokumentum (családi fénykép, levél, hivatalos irat, katalógus és könyv) tekinthető meg május 27-ig a Magyar Nemzeti Galériában.

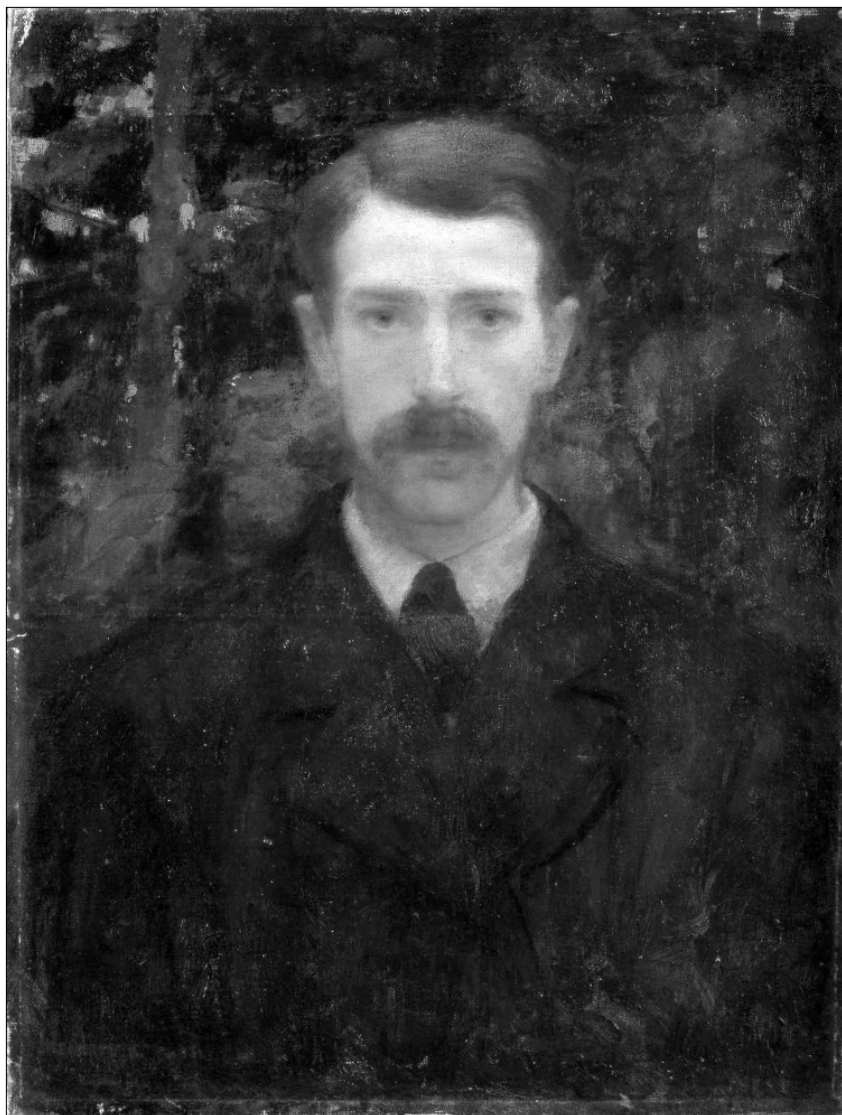
Húsznál is több hazai és külföldi közgyűjteményből, valamint hatvan, határon inneni és túli magánkollekciónál érkeztek a kiállított művek. Ennyire nagyszabású Ferenczy-bemutató idestova egy évszázada volt nálunk.

A két kurátor – Boros Judit és Plesznivy Edit műtörténész – elvetette a merev időrendi sorrendet és az alkotói stíluskorszakolást. Nyolc nagyobb témakörbe rendezte a műveket. Ezek az önábrázolások, a korai zsánerjelenetek, a nagybányai tájak és emberek, a különféle portrék, a műtermi enteriőrök, a modernizált bibliai motívumok, a művész-dinasztia mindennapi életének mozzanatai, az alkotói folyamat problémái, illetve a sokrétű grafikai termés egyedi és sokszorosított példányai körül sűrűsödnek. Ferenczy személye a köztudatban főként a nagybányai művésztelep 1896-os létrehozásával és későbbi vezetésével, illetve az impresszionizmus és a posztimpresszionizmus hazai változatának megteremtésével – úgyszólván a modern magyar festészet –, megalapozásával függ össze.

Családjának vegyes nemzetiségi származását és kiterjedt európai rokonságát még szakmai berkekben is kevesen ismerik. Mi most főleg ezzel foglalkozunk, a vaskos (420 oldalas) katalógus egyik külön fejezete alapján, amelyet Mazányi Judit, a szentendrei Ferenczy Múzeum munkatársa írt „Vázlat egy közép-európai családregehez” címmel. Ebben a korábban feltárt részletek mellett saját, legújabb levéltári kutatásai eredményeit is ismerteti.

A család szűkebb páttriája a temesi bánóság, ezen belül Krassó-Szörény vármegye volt, amelyet később Ferenczy Károly visszaemlékezéseiben úgy jellemezett, mint „Európán belül egy kis Amerika”, ahol tizenhat – különféle vallási felekezethez tartozó – nemzetiség élt együtt. A török uralom után elnéptelenedett, de remek termőföldekkel rendelkező területre előbb délről húzódtak fel szerbek és románok, majd a Habsburg-udvar költöztetett oda több hullámban, német tartományokban verbuvált telepeseket. Magyarok hivatalosan csak 1734 után, míg a felvidéki szlovákok csak a XVIII. század utolsó

gyedében érkeztek ide. Velük jött Ferenczy Károly *Szlobodnyik* nevű, szlovák dédapja is. Korán elárvult gyermekeit a Lugoson élő, német származású malomtulajdonos, *Freund* Ferenc fogadta örökbe és vette a nevére, amikor Szlobodnyik özvegyét feleségül vette. (Az egyik fiú – *Freund* Ferenc-Xavér – királyi kamarai írnok, s nagy színházrajongó lett. Egyik darabját az 1760-as években épült temesvári német színházban is bemutatták.) Megözvegyülvén, 1824-ben elvette a szerb *Joannovics* Pál özvegyét, *Dechira* Annát, így lett az előző házasságból származó, 1821-es születésű *Joannovics* György és az 1818-ban Zsidóváron született *id. Ferenczy (Freund)* Károly mostohaestvér. Utóbbi a szegedi líceum hallgatója lett, majd jogot hallgatott a pozsonyi akadémián, s később a királyi kamara temesi területi hivatalában szolgált, 1848 őszétől a bécsi magyar minisztériumban dolgozott. 1857-től vasúti szakcikkei jelentek meg a Pester Lloyd hasábjain s a tiszai vasút bécsi igazgatóságának titkára volt. 1870-ben az Első Erdélyi Vasúttársaság igazgatójaként végleg Pestre települt és csak 1884-ben vonult nyugállományba. Ekkor kapott nemesi rangot, amelynek „ferenczi” előnévére magyarosították a *Freund* családnevet. 1860 táján vette feleségül a felvidéki, nyitraszerdahelyi származású *Graenzenstein* Idát, akinek apja, *Graenzenstein* Gusztáv az oravicai bányaigazgatóság elnökeként, 1849-ben magyar nemesi címet kapott. Az első felesége francia volt, a második neje pedig *Szende (Frummer)* Gabriella, *Szende* Béla honvédelmi miniszter nővére, akinek családja szintén kiterjedt birtokokkal rendelkezett a temesi bánóságban. Ezek szomszédosak voltak a Temes folyó völgyében a Ferenczyk gavosdiai szántóival, kaszálóival és majorsági földjeivel, amelyeket a festő oly sokat emlegetett önéletírásában. A helyzetet csak tovább bonyolította, amikor *Ferenczy* Károly elvette a nála másfél évtizeddel idősebb rokonát, *Fialka* Olgát, akinek az apja – *Moritz von Fialka* – cseh katonatisztként végigszolgált a Monarchia osztrák, lengyel, magyar vagy olasz területeit, több nyelvet megtanult, Dickens-fordítást is közreadott, majd a pánszláv ideológia jegyében szerb, szlovák és horvát népdalokat ültetett át németre. (Az anyja – *Caroline Hanslick* – ismert osztrák muzsikuscsaládban született.) Olga örökölte apjától a nyelvteljeséget, nyolc nyelven beszélt. A házasságkötés után megtanult magyarul is, de a családi érintkezésben, írásban és szóban egyaránt a németet használták...

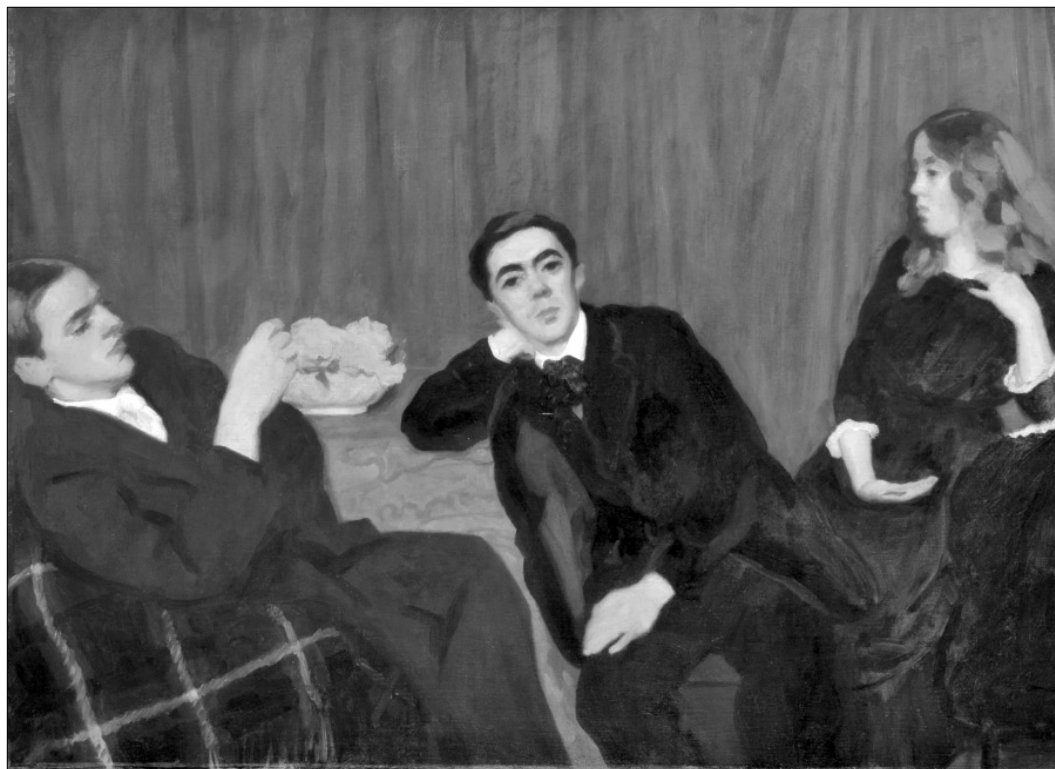
Ferenczy Károly: Őnarckép
(1893) olaj, vászon

A Ferenczy-Fialka házaspár, majd később a gyermekeik is – Valér, a festő és az ikrek: Noémi, a gobelines és Béni, a szobrász –, együtt és külön-külön is, „belakták” földrészünk megannyi városát. Párizsban, Münchenben, Bécsben, Prágában, Nápolyban, Firenzében, Rómában, Budapesten, Nagybányán és Szentendrén is éltek, ám lehet, hogy nem teljes a felsorolás...

A többi már ismerjük a művészettörténetből. A tárlaton viszont az is kiderül, hogy a kiterjedt család soknemzetiségű bánati rokonsága fontos szerepet játszott a művész életében, épp ezért mindegyre felbukkan a festményein is. *Joannovics* György államtitkár (1899) ősz haja és szakállja meg fehér keménygallérja a sötét hátérből világlik fel a mellképén; a fiatal *Bukovinszky* Artúrné született Juhos Irén (1892) álló alakja lányosan félszeg; a középkorú *Andreevits* Melanie (1906) vállára vetett kendővel, kezében kalapját tartva pózol, de még hosszasan folytathatnánk. A közeli családtagokról készült közvetlen portréknak, illetve különféle, áttételes zsánerjeleneteknek pedig se szeri, se száma a mester életművében...

A reprezentatív tárlat a Budavári Palota A-épületének két emeletén várja a látogatókat.

W. I.

Ferenczy Károly: Testvérek
(balról jobbra Béni, Valér
és Noémi)
(1911) olaj, vászon